

BİR FELAKETİN ANATOMİSİ: BAZAR DE LA CHARİTE YANGINI

Anatomy of a disaster: Bazaar de la charite fire

Anıl ÖZGÜÇ¹, Murat BAKAR², Gökhan ORAL³

Özgüç A, Bakar M, Oral G. Bir felaketin anatomisi: Bazaar de la charite yangını. Adli Tıp Bülteni 2011;16(3): 104-109

ÖZET

Bazaar de la Charite, 1885 yılında Katolik Fransız Aristokratları tarafından yardım ve hayır amacıyla Paris'de kurulmuştur. 1897 yılında yangına kadar yıllık bir organizasyon olarak varlığını sürdürmüştür. Yangında çoğu aristokrat 126 kişi hayatını kaybetmiştir. Yangının ardından 30 ceset yakınları tarafından teşhis edilememiş, kimliklendirme amacıyla diş hekimlerine başvurulmuştur. Dr. Oscar Amoedo'nun yürüttüğü çalışmaların sonucunda teşhis edilemeyen cesetler kimliklendirilmiştir. Dr. Oscar Amoedo, yangın sonrası kimliklendirmede diş hekimlerinin rolünü anlatan makalesi ve ardından yayınladığı “L'Art dentaire en Medecine Legale” adlı kitabıyla adli odontolojinin temellerini kurmuştur.

Anahtar kelimeler: Bazaar de la Charite, adli odontoloji, yangın, Paris

SUMMARY

Bazaar de la Charite was established in order to help and charity in Paris by Catholic French Aristocrats in 1885 and continued to exist until the fire in 1897 as an annual organization. 126 people died in the fire most of them were aristocrats. After the fire 30 dead bodies could not be identified by the relatives and applied the dentists in order to identification. After the examinations carried out by Dr. Oscar Amoedo, they were identified. Dr. Oscar Amoedo established the basis of forensic odontology by publishing an article about the role of dentists in post fire identification and a book called "L'art dentaire en Medecine Legale"

Key words: Bazaar de la Charite, forensic odontology, fire, Paris

Paris

19.yy ile birlikte Paris göz alıcı bir gelişmeye ve kent yapısında çeşitli değişikliklere sahne olmuştur. Kente ait ortaçağ yapısı dar sokaklar, sokaklara kurulu pazarlar ve küçük meydanlar 18. yy'dan itibaren değişmeye başlamış; 19. yy'a gelindiğinde ihtilal sonrası siyasi ve sosyal yapının farklılaşmasına Fransız endüstri devrimi de eklendiğinde kırsaldan kente göç ve hızlı kentleşme ile birlikte değişim iyice göze çarpar hale gelmiştir. 1800'erin ortasında İmparatorluk iktidarının doruk noktasındadır (1). Artan nüfus, yükselen burjuvazinin dikkatini kent planlamasına yöneltmesine neden olmuştur. III.Napolyon döneminde Baron Haussmann, Paris'te büyük bir imar planlamasına girişir. Kentte geniş bulvarlar açılır, ulaşım, konut, temiz su gibi altyapı çalışmaları ile kentin eski sağlıksız koşulları giderilir. Böylelikle burjuvazi yeni bir yaşam, ticaret ve sosyalizasyon imkanlarına kavuşur (2). Endüstri çağının tapınağı Dünya Fuarlarının ilki 1798'de Champs de Mars'ta gerçekleştirilir. Meta, mal, moda, eğlence ve sanat görücüye açılır. 1855'te Dünya Fuarı'nda ilk kez “Fotoğraf” adı altında bir sergi düzenlenir. Paris lüks ve modaya hükmetmektedir ve artık sadece Fransa'nın değil tüm kıta Avrupa'sının başkenti haline gelmiştir (1).

Bazaar de la Charite

Tüm bu yeni yapılanma içinde Bazaar de la Charite, Paris'te Katolik Fransız aristokratları tarafından yardım ve hayır amacıyla 1885 yılında kurulmuş, bu tarihten itibaren 12 yıl boyunca yıllık bir organizasyon olarak varlığını sürdürmüştür. Yaz sezonunun ilk organizasyonu olarak

¹ Diş Hekimi, Adli Bilimler PhD., İstanbul Aydın Üniversitesi

² Sosyolog, İ.Ü. Adli Tıp Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

³ Prof. Dr. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fak. Adli Tıp Anabilim Dalı

planlanan etkinlik genellikle Mayıs ayında gerçekleştirilirken, rahibeler ve papalık elçileri etkinliği kutlamak için her yıl organizasyonun ilk günü pazar mekanına gelmişlerdir. 4 Mayıs 1897'de çıkan yangın sonrasında organizasyon bir daha gerçekleştirilmemiştir (3,4). Bazar de la Charite varlığını sürdürdüğü yıllar içinde, değişik mekanlarda kurulmuştur. Fiziksel şartlar, mekanın kirası ve müşteri potansiyeli organizasyon komitesinin mekan seçimindeki temel kriterleridir. 1897 yılında yapılacak organizasyon için pazar mekanı olarak 19 rue Jean Goujon'da seksen metre uzunluğunda, on üç metre genişliğinde boş ahşap bir hangar kiralanmış, binanın içine karton, mukavva, bez ve ahşaptan eski Paris'i taklit eden bir ortaçağ caddesi tasarlanmıştır.

Resim 1. Bazar de la Charite (1897) (5)

Birkaç gün süren etkinlikte ziyaretçilerin eğlenmesi hedeflenmekte, bunun için tekstil ürünlerinin satıldığı tezgahlar ve oyun bölmeleri oluşturularak zenginlerin para harcaması sağlanmaktadır. O yıl ilk kez eğlencelere bir yenisi eklenmiş, Bazar de la Charite'in organizasyon komitesi başkanı Baron Armand de Mackau'nun isteğiyle film projeksiyonu yapılması kararlaştırılmıştır. Organizasyondaki gösterim aynı zamanda sinemanın sosyeteye ilk tanıtılışı olacaktır. Bu tarih öncesinde de Paris'te sinema gösterimleri düşük bir ücret karşılığında yapıldığından ekonomik açıdan alt sınıf olarak değerlendirilecek kitlelersosyeteden çok önce sinema ile tanışmıştır. Film gösterim seanslarının her biri yaklaşık 15 dakika sürmekte ve seanslarda içlerinde La Mi Carame a

Paris'i de içeren yedi konu bulunmaktadır (3). Bazar de la Charite'in ziyaretçilerinin önemli bir kısmı Fransız aristokratlardır. Ancak o yılki ziyaretçiler arasında tanınmış bir isim de vardır. Bavyera Dükü'nün kızı, "Sisi" olarak bilinen Avusturya imparatoriçesi Elizabeth ve Napoli Kraliçesi Anne'ın kızkardeşleri Düşes Sophie D'Alençon etkinliğin ikinci günü olan 4 Mayıs'ta Bazar de la Charite'i ziyaret etmiştir (6). 3 Mayıs 1897'de etkinliğin açılışı yapılır. İlk gün elde edilen kazanç 4500 Frank civarındadır. Saat 15:00 sıralarında papalık elçisi gelir ve ayrılmadan önce kısa bir süre için Düşes Sophie D'Alençon ile sohbet eder. Saat 16:00'da pazar mekanında 1000-1600 kişinin bulunduğu tahmin edilmektedir (3,4).

Yangın

Bazaar de la Charite'in fiziksel yapısı bir felaket için her anlamda tüm şartları taşımaktaydı. Mekanın tüm yüzeyleri köknar ağacı döşemesinden idi. Döşeme vernik ile cilalanmıştı. Çatı odun ve camla yapılmış, katranlı kağıt ile kaplanmıştı. Camın altına tente yayılmış, tente astar ve kumaşla dekore edilmişti. Kısacası kullanılan tüm malzemeler çok yanıcıydı. Yangının çıkışı ve yayılmasında bir diğer önemli etken nitrat tabanlı fimlerdi. Nitrat film projeksiyon kabinindeki en yanıcı maddeydi (3). Pazar mekanında alınan tek güvenlik önlemi ise ironik olarak içeride sigara içilmesinin yasaklanmış olmasıydı (4). Projeksiyon cihazlarında; ışık kaynağı olarak o günün şartlarında elektrik kaynakları hantal ve taşınması zor kabul edildiğinden eter-oksijen lambası kullanılmaktadır ki gaz ışık kaynakları o yıllarda birçok Avrupa ülkesinde farklı formlarda başta tiyatrolar olmak üzere kapalı gösteri mekanlarında kullanılan başlıca ışık kaynaklarıdır. Bu lambalar lime-light (kireç lambası) ismiyle anılmakta, bu isim kaynağını lambanın mekanizması içindeki kireç topu ya da kireç silindirinden almaktadır. Oksijen, uçucu bir sıvı olan eter veya hidrojenle karıştırılmakta ve basınç altında sönmüş kireç silindirinin üzerine sıkıştırılmaktadır. Yanan gaz akkor haline gelmekte ve sonuçta parlak bir ışık vermektedir. Oluşan ışık projeksiyon lenslerine doğru yönlendirilir ve yansıtma için gerekli ışık sağlanır. Lamba için gerekli gazlar tanktan sağlanmaktadır. Eter, eter satüratörü denilen tankın içinde üretilir. Bu lambalar profesyonel standart olarak kabul edilmesine karşın yandan da güvensizdirler. Çünkü iki gaz da yüksek derecede yanıcıdır. Ayrıca zaman zaman zayıf bir alevle yanmakta ve ışık kaynağı olarak yetersiz kalmakta, tankın

içindeki yakıt bittiğinde yeniden doldurulurken kötü kokulu bir gaz kaçağına neden olmaktadır. Projeksiyon cihazının operatörü ifadesinde; gazı biten cihazın lambasının vidalarını söktüğünü, izleyenlerden birkaç dakika beklemelerini istediğini, tankın içine likidi boşalttığını, ancak eline ve giysilerine likit bulaştığını, o sırada ortam karanlık olduğu için yardımcısından ışık istediğini, bu isteğini bir kez daha tekrarladığını, yardımcısının masanın üzerindeki kibriti alarak yaktığını, iki saniyeden daha kısa bir süre içinde bir çatırtı duyduğunu ancak o an fimlerin alev aldığını belirtmiştir. Yardımcısının ifadesi de operatörün ifadesini teyit etmektedir. Kibriti çaktığı anda lava benzeyen bir dalga gördüğünü, alevlerin fışkırdığını ve kıvılcımların yağdığını söylemiştir. Yangınla ilgili resmi kayıtlar “Prefecture de Police” arşivinde bulunmuştur. Yangından sonra görgü tanıkları ve gösterimi yapan operatörlere ait çeşitli ifadeler polis kayıtlarında bulunmuş, bu ifadelerden bazıları yangının ardından basına yansımıştır. Bu ifadelerden biri Bazar de la Charite organizasyon komitesi sekreterinin ifadesidir ki bu ifade operatörün, sönen lambayı tekrar yakmak istemesi ve likidi fazla dökmesi lambanın patladığı, alevlerin çok hızlı yayıldığı ve operatörün cihazı terk ettiği şeklindedir. Yangının soruşturmacısı patlamanın düzensiz oksijen çıkışı nedeniyle olduğunu ve eter sızıntısı olan lambanın tekrar doldurulduğunu belirtmiştir. Bu durumda tekrar doldurma işleminde eter satüratörüne daha fazla eter eklenmiş olur ve sıcak kireç silindiri henüz soğumamıştır. Kireç silindiri ve püskürtme aparatı eterin yanma derecesinden daha sıcaktır ki bu alev almaya neden olur. Yangın 16:05-16:15'de çıkmış, saniyeler içinde kolonlarda asılı perdeleri tutuşturarak tavandan aşağıya sarkan tenteye ulaşmıştır. Birkaç dakika içinde katranla kaplı kağıt ve ahşap çatı alevler içinde kalmıştır. Tavandan düşen yanan parçalar yer döşemelerinin de yanmasına neden olur. Katranın yanması sonucu ortamı duman kaplar. 16:55'de tavan çökmüştür. Olası ölüm sebeplerinin başında yaklaşık 100 kişinin çöken tavanın altında kalması gelmektedir. Birkaç kurban da kaçanların ayakları altında ezilerek ölmüştür. İtfaiye yangını saat 17:35'e kadar söndürememiştir. O güne ait kalan birkaç fotoğraf yangından sonra yanmaya devam eden kalasları göstermektedir.

Resim 2. Bazaar de la Charite yangın sonrası görünüm (7).

Trajediden sonra Paris Emniyet Müdürü Lepine, rue Jean Goujon'daki kötü koşulların farkında olduğunu ancak organizasyonun kendine has doğası nedeniyle elinden pek bir şey gelmediğini, organizasyonun kendi otoritesinin ötesinde olduğunu iddia etmiştir (3). Yangında 126 kişi ölmüştür. Kurbanların sadece 6'sı erkektir. Yangının ardından basına, kurbanları kurtarmaya çalışan erkeklerin kahramanlık hikayeleri yansımıştır. Ancak, bu hikayeleri çürüten iddialar da vardır. Yangının soruşturmacısı M. Bertalus yaptığı araştırmada birçok erkeğin yangından kaçarken ilkel ve korkak davrandığını, bazı genç erkeklerin çıkışları kapattığını, bazılarının ise kaçarken bastonlarıyla kadınların yüzüne vurduğunu, bir kadının parmaklarının kırıldığını, bu kişilerin isimlerinin bilindiğini ve bir daha Paris sosyetesine kabul edilmelerinin mümkün olmadığını ifade etmiştir (3,9)

Resim 3. Yangın (7).

Projeksiyon cihazını kullanan operatör ve yardımcısı ihmalleri nedeniyle yargılandıktan sonra suçlu bulunmuş ve operatör 1 yıl hapis ve 300 frank para cezasına, yardımcısı 8 ay hapis ve 200 frank para cezasına çarptırılmıştır. Yangında karısını kaybeden organizasyon komitesi başkanı Baron Mackau da Pazar alanını güvenli ve sağlıklı seçme sorumluluğunu yerine getirmedeği için yargılanmış ve 500 frank ceza almıştır. Her üçünün de cezası yangın sırasında gösterdikleri kahramanlıklar nedeniyle ertelenir. Projeksiyon cihazının kiralandığı firmanın sahibinin de, yüksek sosyeteye odaklandığı için organizasyonun film gösterimine uygunluğunu değerlendirmedeği, operatörlerinin teknik bilgi ve yetkinlikleri konusunda bilgi sahibi olmaması nedeniyle sorumluluğu olduğu düşünülmüştür. Ancak suçlanmamıştır.

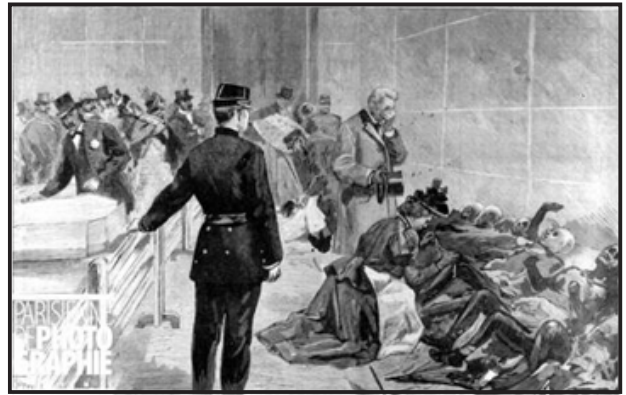
Felaketin Ardından

Bu trajediden sonra halkın güvenliğini sağlamak amacıyla kapalı mekanlar ve film gösterimleri ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin başında projeksiyon cihazının bulunduğu kabinin yanmaz materyalden yapılmış olması, enerji ve ışık kaynağının eter-oksijen lambası olmaması, film ve lenslerin ortamdaki izole edilmesi, filmlerin tercihen metal kutularda saklanması gelmiştir. Bu düzenlemeler Paris'deki tüm eğlence mekanlarında geçerli olmak üzere, yangından bir yıl sonra yürürlüğe girer. İngiltere'de de yeni düzenlemelerin yapılması çok çok uzun sürmez. Düzenlemeler; tüm film gösterimleri ve sergilerin altı gün öncesinde Londra Şehir Konseyi'ne bildirilmesi gerektiği, projektörün uygun ve ateşe dayanıklı malzemelerle yapılmış ve döşenmiş bir odada bulunması, projektörün oda içindeki konumunun çıkışı kapatmayacak şekilde olması, bir itfaiyecinin projektörün yanında ıslak bir battaniye ve iki kova su ile beklemesi zorunluluğu, filmlerin kullanılmadığı anlarda kapalı metal bir kutuda saklanması, filmin takılma, geri sarılma ve çıkarılma işlemlerinin hızla yapılması, açık ortamlarda gaz, gaz yağı ve kibrit bırakılmaması şeklindedir. Tüm bu önlemleri kişiler, firma ve gösteri mekanı sahipleri kadar sigorta şirketleri de yakından izlemiştir (3).

Kimliklendirme ve Adli Odontoloji (DVI)

Bu yangın bir trajedi olmasının yanı sıra adli diş hekimliği açısından bir milattır. Bu tarihten önce birkaç

olguda kurbanların dişlerinden kimliklendirme yapılmış olsa da modern anlamda adli diş hekimliği yoluyla kimliklendirmenin bu olayla başladığı söylenebilir. Kimliklendirme, adli bilimlerin temel konularından biridir. Adli diş hekimliği kullanılarak yapılan kimliklendirme ise en güvenilir metodlardan biridir. Adli diş hekimliğinin özel bir disiplin olarak ortaya çıkışı Dr. Oscar Amoedo'nun Bazar de la Charite yangının kurbanlarını kimliklendirmesi ile olmuştur (6,10,11). Kurbanların büyük bir kısmı yakınları tarafından teşhis edilebilmiş, bu teşhislerde kurbanların üzerlerinde bulunan mücevherlerin oldukça yardımcı olmuştur. 30 kurbanın cesetleri ise tanınmayacak kadar yandılarından kimliklendirilememiştir. Hatta görgü tanıkları ifadelerinde cesetlerin bazılarında alyansların el kemiklerine kaynadığını ve erimiş tarafların kafataslarına yapıştığını gördüklerini söylemişlerdir (4,6).

Resim 4. Cesetlerin kimliklendirilmesi (7).

Tanınamayacak halde olan 30 kurbanın kim olduğu konusunda çalışmalar sürerken Paraguay Konsolosu Alsert Haus'un teklifi üzerine diş hekimlerine danışılması gündeme gelmiştir. Aristokratlara hizmet veren dişhekimleri çağırılarak bir komisyon oluşturulmuş, komisyonun çalışmalarını Dr. Oscar Amoedo yürütmüştür. Yangında ölen çoğu aristokrata diş hekimliği hizmeti vermiş, yaptığı dental uygulamalar ve hastalarının dentisyonlarının resimlerini çizmeyi alışkanlık haline getirmiş ve aynı zamanda botanist olan Dr. Isaac B. Davenport komisyona davet edilir. Kimliklendirilemeyen cesetlerden birinin de Düşes Sophie D'Alençon'a ait olduğu anlaşılır. Çalışmanın sonucunda tüm cesetler kimliklendirilir (6).

Resim 5. Düşes Sophie D'Alençon (8)

Dr. Oscar Amoedo, aynı yıl Moskova'da yapılan uluslararası bir tıp kongresinde “Bazar de la Charite felaketi kurbanlarının kimliklendirilmesinde dış hekimlerinin rolü” başlıklı çalışmasını sunar. “L'Art dentaire en Medecine Legale” adlı adli diş hekimliğinin temellerini oluşturan kitabı yazan Dr. Amoedo bu çalışmalarından sonra “Adli Diş Hekimliğinin babası” olarak anılacaktır (6,10,11).

Resim 6. Dr. Oscar Amoedo (12)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Geçmişten günümüze kadar salonları bulunan yapılarda, diğer kamu yapılarından daha fazla yangın çıktığı görülmektedir. Salon ve sahne aydınlatmasının tarihi gelişimini incelerken elektrik lambaları ve çağdaş aydınlatma kaynaklarının kullanımından önce salon ve sahnenin kalkıp inen özel avize üzerinde bulunan yüzlerce mumla aydınlatıldığını söylemek gerekir. XIX. yüzyılda mumların yerine içinde fitil bulunan yağ doldurulmuş kandiller almaya başlamıştır. Bu arada doğal gaz bulunan bölgelerde gaz lambaları tercih edilmiştir. Gösterilen ışık kaynakları, XVIII. - XIX. yüzyıllarda çok sayıda tiyatro yapısında yangına yol açmışlardır. Bunlarla birlikte bazı tiyatro yapılarının hemen yanında gaz lambaları için yapılan gaz depolarındaki patlamalar da bir çok yangına neden olmuştur (13). Bazar de la Charite yangını, her anlamda yangın güvenliği ve insanların acil durumlardaki davranışlarının ölümle sonuçlanma ve ölü sayısına etkisinin değerlendirilmesi açısından çok iyi bir örnektir. Günümüzde yangın güvenliği ve yangın anında sağlıklı ve hızlı tahliye için uluslararası standartlar getirilmiştir. Bunların başında; seyirci koltuklarının doğru yerleştirilmesi, salon giriş ve çıkış kapılarının seyirci sayısına göre belirlenmesi, kaçış yolları, koridor, merdiven ve çıkış alanlarının mimari planlaştırma ve konstrüktiv açıdan olumlu dizaynı, taşıyıcıların ve kaplama malzemelerinin yangına karşı dayanıklı olması, yangında çıkan dumanın kontrolü gelir ki Bazar de la Charite’in kurulduğu mekanda alınan tek güvenlik önleminin sigara içilmesinin yasaklanması olduğu düşünülürse bu trajedinin yaşanması neredeyse beklenen bir sonuçtur (13). Gerek gazete haberleri gerekse görgü tanıklarının ifadeleri yangın sırasında büyük bir panik yaşandığını göstermektedir ki, bu tüm felaketler ve acil durumların doğasında bulunur. Korku ve panik ortamında ise insanlar geçici olarak mantıklarını kaybederler, soğukkanlılıkla hareket edemezler (14). İnsanlar, acil durumlarda yönlendirilmedikleri sürece giriş yaptıkları yerden çıkma eğilimde bulunurlar ki bu aslında anlaşılabilir bir davranıştır. Kalabalık ve önceden de tanınmayan bir ortamda başka bir çıkış aramak yerine insanlar bildikleri çıkışa yönelirler. Kalabalığın üyeleri de düşünmeksizin toplu akışın olduğu yöne doğru hareket eder. Tehlikeden uzaklaşmak ve hayatta kalmak için mücadele başlar (14). Yangın sırasında Pazar mekanını

ziyaret eden 1000- 1600 kişi olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırmalar seyircilere hizmet eden kapalı mekanlarda kişi başına en az 0,6-0,8 metrekare alanın düşmesi gerektiğini göstermiştir ki, Bazar de la Charite alanının bu anlamda kapasitesinin iki katına çıktığı anlaşılmaktadır (13). Bu durum mekana giriş çıkış kontrolünü ve acil durumlarda tahliyeyi imkansız kılar. Mekanın tüm bu olumsuz şartları trajedinin yüksek sayıda can kaybıyla sonuçlanmasına neden olmuştur. Bununla birlikte neredeyse sadece kadınların ölmesinin döneme ait rahat hareket etmeyi imkansızlaştıran kıyafetler nedeniyle olduğu bilgisi de gazete haberlerinde yer bulmuştur. Trajedi değerlendirilirken üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan biri de kimlik tespitinde diş hekimlerinin rolüdür. Ancak kimliklendirmenin yapılabilmesi ancak premortem dental kayıtlarla mümkündür. Ölenlerin aristokrat sınıfa mensup olmaları ve buna bağlı olarak diş hekimi hizmeti almış olmaları, aynı zamanda müdahalelerin resimlerinin çizilmesi ve çizimlerden arşiv oluşturulması kimliklendirmeyi olanaklı kılmıştır. Günümüzde diş hekimliği hizmetleri teknolojiyi takip etmekte ve radyografi kayıtları ve yeni çıkan malzemeler bu gibi kitlesel felaketlerde kimliklendirmenin çok daha kolay yapılmasını sağlamaktadır. Ancak diş hekimliği disiplininin felaket kurbanlarının kimliklendirilmesinde efektif olarak kullanılabilmesi için tüm klinisyen diş hekimlerinin kayıtlarını sağlıklı tutmaları, adli bilimcilerin de dental kayıtları bir veri tabanında toplamaları konusunda çalışmaları gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Benjamin, W., Pasajlar, Yapı Kredi Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2002
2. Enlil, Z. Sanayi Kentinin Sorunlarına Çözüm Arayışları: Pragmatik Yaklaşımlar – Altyapı Planlaması
3. Gosser, M.H., The Bazar de la Charite fire: The reality, the aftermath, the telling, Film History, Volume 10, pp. 70–89, 1998.
4. Blume, M. Remembering a Belle Epoque inferno in Paris, The New York Times, April 28, 2008
<http://parisisinvisible.blogspot.com/2009/02/tale-of-two-tragedies.html>
5. (Erişim Tarihi: 27.07.2012)
6. Taylor, J. A Brief History of Forensic Odontology and Disaster Victim Identification Practices in Australia, Journal of Forensic Odontostomatology, 27:2 64-74, 2009.
7. Roger-Viollet, <http://www.parisenimages.fr/> (Erişim Tarihi: 27.07.2012)
<http://www.tumblr.com/tagged/duchess%20sophie-charlotte%20in%20bavaria>
8. (Erişim Tarihi: 27.07.2012)
9. Cowardice of Paris Men; Exhibited in Brutal Form During the Burning of the Charity Bazaar. The New York Times by The Associated Press, May 16, 1897.
10. Metcalf, R.D., History of the Field of Endeavour Known as Forensic Odontology also known in Various Parts as Forensic Dentistry, Tarrant County Medical Examiner's District.
11. Patidar, K.A., Parwani, R., Wanjari, S. Effects of high temperature on different restorations in forensic identification: Dental samples and mandible, Journal of Forensic Dental Science 2010;2(1):37–43
<http://www.biusante.parisdescartes.fr/sfhad/vol10/article04.htm>
12. (Erişim Tarihi: 04.07.2013)
13. Abdülrahimov, R., Kars, F. Çeşitli Amaçlı Salonların Yangın Güvenliği, IV. Ulusal Tesisat Mühendisliği kongre ve Sergisi Bildiri Kitabı, 709-719, 1999.
14. Göksu, T. Panik Yönetimi: Bir Toplu Davranış Biçimi Olarak Panik ve Önleme Yolları, Polis Bilimleri Dergisi 2(5-6):193-201
15. Cooking, D. Drury, J., Reichar, S. The psychology of crowd behaviour in emergency evacuations: Results from two interview studies and implications for the Fire and Rescue, The Irish Journal of Psychology 2009;30(1-2):59-75.

İletişim:

Anil ÖZGÜÇ, Phd
İstanbul Aydın Üniversitesi